02 2011

Dispozitive estetice emancipatoare

Mai multe intrebări și câteva răspunsuri cu privire la proiectul expozițional O muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce

Andrei Siclodi

Traducere de: Stefan Tiron

În ultima vreme un anumit aspect al artei contemporane are o poziție preeminentă în cursul dezbaterilor teoretice: arta văzută ca un câmp și mediu specific al producției cunoașterii. Mai ales în relație cu practica disciplinară denumită în cercuri academice “cercetare artistică”, se semnalează, cu o insistență de placă stricată, necesitatea constantă de ancorare stabilă a producției artistice de cunoaștere, însoțită de o reflecție (de sine) social-critică a artei și a producătorilor ei. În societatea globală a cunoașterii din secolul 21, auzim tot timpul că arta trebuie să se poziționeze la timp, ca să poată să își afirme și să își asigure pe termen lung propria relevanță în societate. Normarea academică a criticii artistice este promovată cu aceleași argumente de către statul național și „pragmatizată” educativ-politic (cum se zicea atât de frumos pe vremuri în

Austria). Dar poate o asemenea critică încurajată de sus și normată prin intermediul unui curriculum academic să fie cu adevărat eficientă în afara cadrului auto-referențial? Nu cimentează ea oare, indiferent de bunele intenții, hegemonii deja existente și economii (distributive) ale cunoașterii? Ce strategii alternative ar putea fi opuse unui discurs practic și teoretic din ce în ce mai dominat de "cercetarea artistică", pentru ca acestea să devină dispozitive estetice emancipatoare eficiente?

O muncă dublă cu memoria

Expoziția *O muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce*[1], care a avut loc în iarna/primăvara lui 2011, în configurații diferite la Kunstpavillon (Tiroler Künstlerschaft) din Innsbruck, precum și la Kunsthalle Exnergasse din Viena, se oferă în acest context ca exemplu de discuție la obiect. Proiectul prezintă „o dezbatere despre continuitatea și discontinuitatea practicilor coloniale, fasciste și naziste din Austria. [...] Pornind de la implicarea austriacă în practici coloniale din prezent și din trecut precum și de la intersectarea acestora cu politici de expansiune imperiale și fasciste, expoziția adună poziții artistice, care examinează aceste practici și le opune strategii de rezistență. Perspectiva multidimensională asupra unor trecuturi întrețesute vrea să pună în discuție rememorări concurente și spații de acțiune pentru procesele politice actuale și lupta anti-rasistă autonomă."[2] Titlul expoziției citează din Astrid Messerschmidt, o specialistă în pedagogie care a oferit în ultimii ani o analiză detaliată a proceselor memoriei post-coloniale în societatea post-național-socialistă germană precum și importanța acestor procese în raportul cu rasismul și antisemitismul. *O muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce* este pentru Messerschmidt un travaliu al memoriei post-național-socialiste și post-coloniale, care

reactualizează continuitățile și discontinuitățile colonialismului și național-socialismului în societatea contemporană și care trebuie obligatoriu să fie realizate dintr-o perspectivă dublă de sine stătătoare, pentru a evita pericolul dezamorsării reciproce.[3] Această muncă dublă de rememorare joacă un rol constitutiv pentru înțelegerea și abordarea rasismelor și antisemitismelor de astăzi din Europa, a căror țintă curentă sunt în principal emigranții. Această muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce capătă prioritate într-o societate în care prelucrarea finală a trecutului național-socialist nu s-a încheiat și care nu își recunoaște trecutul colonial cu toate că există evidențe clare în acest sens. Organizatorii expoziției sunt o grupă de artiști și producători culturali, care, conform propriei definiții, sunt "relaționați printr-o istorie comună a dezbaterilor artistice, teoretice și activiste și în consecință politice". Ei formulează ca țintă comună și indubitabil politică, pe un teren predefinit din punct de vedere geopolitic și cultural – în acest caz Austria – confruntarea unor construcții istorice necorelate, insuficient adresate și asuprite hegemonic, cu expertiza actuală și critica aferentă în scopul formării unei imagini capabile să zguduie status-quo-ul inventarului cunoașterii de până acum și al raportării la acestea. În acest sens, această expoziție reunește poziții artistice și activiste, care se ocupă în mod direct cu informații expulzate din sau reprimate în conștiința publică. Pe de altă parte, expoziția intenționează să obțină, cu ajutorul acestor contribuții, legături și intersecții relevante cu rasismele contemporane din Austria, pentru a face vizibile și reperabile mecanismele de excludere și oprimare actuale, care sunt la rândul lor fundamentate de gândirea colonială și național-socialistă.

Întrebări instituționale

Nu doresc să intru aici în detalii asupra numeroaselor lucrări din

expoziție, cu toate că o discuție despre fiecare strategie estetică în parte ne-ar oferi explicații relevante. Consider că, în mare, expoziția reunește trei arii teoretice, care se întrepătrund: pe de o parte istoria atribuirii și înmatriculării rasiste a subiecților emigranți și a luptei lor anti-rasiste emancipatoare. Pe de altă parte are loc atestarea unui trecut colonial și rasist care la rândul său condiționează un prezent post-național-socialist și post-colonial. Și, în al treilea rând, această dezvoltare este privită în contextul capitalismului global, care acum, la rândul lui, produce colonialisme vechi în condiții noi. Pe nenumărate monitoare, afișe și lucrări pe pereți, în format de arhivă și în mici instalații sunt adresate întrebările respective, se documentează situații reale, se poartă discuții, se distribuie informație. O întrebare persistă: de ce are loc acestă expoziție într-un spațiu de artă contemporană și nu, de exemplu, într-un muzeu? Răspunsul posibil: pentru că acestă expoziție nu are asigurată protecția științifică a propriilor afirmații și a stării de fapt. Și pentru că, probabil, nici nu caută această protecție. O expoziție de artă contemporană nu oferă un tip de argumentație construită cu metode științifice. În acest fapt constă șansa ei, dar și problema cu care se confruntă. Pentru că în acest fel riscă, de la început, să nu fie luată în serios de mainstream-ul hegemonic, sau chiar să fie ridiculizată, în pofida faptului că problematizarea făcută are o relevanță deosebită. Dacă s-ar desfășura în contextul unei instituții de stat, în principal al uneia care are o funcție de încadrare istorică recunoscută, receptarea ei ar fi cu totul alta. Numai că: un asemenea concept expozițional nu ar putea fi niciodată transpus într-un mod satisfăcător într-un spațiu muzeal caracteristic. Pentru că o asemenea instituție nu se va angaja niciodata necondiționat la transpunerea unui proiect neîncheiat, tranzitoriu, în primul rând contradictoriu, de reflecție a procesului propriu de emancipare. Din acest motiv rămâne ca loc posibil de desfășurare numai spațiul de expoziție, alternativ și necomercial.

Strategii de a face publică o practică emancipatoare

Faptul ca această cunoaștere acumulată și obținută cu ajutorul propriei activități emancipatoare este "publicată" într-un context artistic, ține în mod decisiv de criza calității mijloacelor de comunicare mass-media, care de mai multă vreme nu mai sunt în stare să poarte în mod nuanțat un discurs de valență constitutivă a societății, cum este acela despre rasism și emigrație. Criza care afectează mass-media este unul dintre motivele decisive ale dezvoltării acelei practici artistice pe care Alfredo Cramerotti o numește *jurnalism estetic* [4] și care, în opinia mea, descrie perfect expoziția *O muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce*, cu numeroasele ei video-uri, afișe, arhive și documente. Presiunea comercială din ce în ce mai mare exercitată asupra mediilor în cadrul unui capitalism global în curs de dezvoltare fulminantă a dus, printre altele, și la faptul că știrile sunt împachetate astăzi din ce în ce mai mult într-un format de *entertainment*, în care separarea clară între informație și părere dispare și care renunță treptat la rolul avut de obiectivitate, în favoarea unei producții de știri bazate pe Infotainment. În paralel cu acest fenomen întâlnim în câmpul artei un interes crescut pentru strategii estetice care fac uz direct de prelucrarea și transformarea materialelor și cunoștințelor obținute prin mijloace investigative, publicându-le în formate jurnalistice, respectiv apropiate de jurnalism. Întrebarea ce este realitatea și cum este ea transmisă și reprezentată capătă o importanță din ce în ce mai mare în domeniul artei. Ca urmare a acestui fapt se poate constata o deplasare calitativă, din mediul jurnalistic către cel artistic, a întrebării cu privire la conținutul de adevăr a ceea ce vedem și trăim. Așa cum mass-media aplică metode de prelucrare informațională, arta se folosește de imagini și alte dovezi ale realității - pe scurt: de documente, pentru a-și putea produce discursurile ei proprii despre

realitate. Din acest motiv nu este întâmplător faptul că expoziția *O muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce* folosește în primul rând formate mass-media pentru a declanșa o dezbatere despre realitățile ne- și slab reprezentate din societate.

Importanța proiectelor expoziționale precum *O muncă ce nu scapă de sub incidența reflecției pe care o produce* rezidă în primul rând în faptul că ele au potențialul să facă vizibil și citibil un proces emancipator. Astfel de expoziții au în mod obligatoriu un caracter tranzitoriu și neîncheiat, dat fiind că ele reflectă un instantaneu, starea lucrurilor la momentul respectiv al producerii lor. Dimensiunea lor politică rezidă, în mod paradoxal, în faptul că ele reunesc în interiorul lor contradicții, și articulează enunțuri și silogisme neterminate. Prin intermediul acestei strategii, asemenea proiecte expoziționale se adresează, fără să țină cont de pierderi posibile (pot acestea exista?), unui public responsabil capabil să contribuie și să *participe* la acest proces de emancipare. Prin asta ele oferă posibilitatea dislocării în sensul apropierii și alăturării pozițiilor din care vorbesc participanții și ne-participanții, cei afectați și cei adresați. Cunoașterea produsă astfel este în același timp un act inerent de subiectivare. De aceea, acest tip de cunoaștere se diferențiază fundamental de o cunoaștere normată academic, care, datorită consistenței sale normate și normative poate fi ușor instrumentată și pervertită ideologic și economic.

---

[1] Un proiect de expoziție de și cu Petja Dimitrova, Lina Dokuzović, Eduard Freudmann, Can Gülcü, și Ivan Jurica, precum și Ljubomir Bratić/Richard Ferkl, Christian Gangl, Marina Gržinić/Aina Šmid (în colaborare cu Zvonka Simčič), Nina Höchtl,

kegnschtelik – Yiddish Resistance 3.0, maiz – Centrul autonom de & pentru emigranți, Marcel Mališ, Ivana Marjanović, MigrafonA, Katharina Morawek, Plattform Geschichtspolitik (Platforma politica istoriei), Recherchegruppe zu Schwarzer österreichischer Geschichte und Gegenwart (Grup de cercetare a istoriei și prezentului austriac de culoare), Marika Schmiedt.

[2] Extras din textul principal al expoziției.

[3] Titlul expoziției citează direct articolul *Procesele de memorie post-colonială într-o societate post-național-socialistă – Despre raportul cu rasismul și antisemitismul* de Astrid Messerschmidt, în: PERIPHERIE Nr. 109/110, 28. Jg., Münster 2008, p. 42-60.

[4] Alfredo Cramerotti: *Jurnalism estetic. Cum să informezi fără a informa de fapt*. Büchs'n'Books Vol. 2, Intellect Bristol Chicago 2009